

BİR ORTAÖĞRETİM OKULUNDAKİ ÖĞRENCİLERİN ŞİDDET EĞİLİM DÜZEYİ VE İLİŞKİLİ FAKTÖRLERİN İNCELENMESİ

HIGH SCHOOL STUDENT'S LEVEL OF TENDENCY TO VIOLENCE AND INVESTIGATION RELATED FACTORS

Yard.Doç.Dr.Hatice BEBİŞ*   **Uzman Hemş.Sabahat ÇOŞKUN***
Doç.Dr.Cengizhan AÇIKEL**

*Gülhane Askeri Tıp Akademisi Hemşirelik Yüksekokulu Halk Sağlığı Hemşireliği BD.

** Gülhane Askeri Tıp Akademisi Halk Sağlığı BD.

ÖZET

Amaç: Bu araştırma, "Bir ortaöğretim okulundaki öğrencilerin şiddet eğilim düzeyi ve ilişkili faktörlerin incelenmesi" amacıyla yapılmıştır.

Gereç ve yöntem: Araştırmanın evrenini bir orta öğrenim okulunda okuyan 1487 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırmada örneklem seçimine gidilmemiş, çalışmaya katılmayı kabul eden ve araştırma günü okulda bulunan 912 öğrenci alınmıştır. Veri toplamak için Tanıtıcı Bilgi Formu, Şiddet Eğilim Ölçeği kullanılmıştır. Verilerin analizinde, sayı ve yüzdelik dağılımı ve lojistik regresyon analizi (Ki-kare, Student t testi ve Mann-Whitney U testleri) hesaplanmıştır.

Bulgular: Öğrencilerin, %31.8'inin, %53.9'unun yüksek ve %14.3'ünün çok yüksek şiddet eğilim düzeyine sahip olduğu saptanmıştır. Çok yüksek şiddet eğiliminde olma riskine etki eden faktörlerin; tek değişkenli analiz sonucunda; cinsiyet, okul başarı algısı, sporla ilgilenme, lisede sınıf tekrarı yapma arasında istatistiksel olarak anlamlı fark olmadığı ($p>0.05$), disiplin cezası alma, sağlığa zararlı madde kullanma, sigara içme, okulda şiddete şahit olma/maruz kalma, ailede şiddete şahit olma/maruz kalma, içeriğinden bağımsız olarak internet ve atari oynama, ders çalışma, medyada şiddet içeren kahramana hayranlık duyma arasında istatistiksel olarak anlamlı fark saptanmıştır. Çok değişkenli regresyon analizinde ise; ders çalışmama ($R=2.262$), ailede şiddete şahit olma ($R=0.432$), okulda şiddete şahit olma/maruz kalma ($OR=2.578$, $R=0.478$), sigara içme ($OR=2.578$), içeriğinden bağımsız olarak bilgisayar oyunu oynama ($OR=0.617$), medyada şiddet içeren kahramana hayranlık duyma ($OR=1.802$) çok yüksek şiddet eğilimi olma riskine etki eden faktörlerdir ($p<0.05$).

Sonuç: Çok yüksek şiddet eğilim puanına sahip öğrencilerin, şiddet eğilimlerinin davranışa dönüşmesi potansiyel bir sağlık riski olarak değerlendirilmiştir. Şiddetin öğrencilerin fiziksel, psiko-sosyal sağlığına olumsuz etkisinin yanı sıra, akademik başarısını da olumsuz etkileyecek ve arkadaşları tarafından dışlanarak şiddet eğilimleri pekiştirilecektir. Öğrencilerin şiddetten korunması, şiddetin önlenmesi, erken ve uygun girişimlerin sağlanması okul sağlığı hizmetleri kapsamında, ekip anlayışı içerisinde ve özellikle etkin okul sağlığı hemşireliği hizmeti ile gerçekleştirilebilir.

Anahtar Kelimeler: Ortaöğretim, şiddet eğilim düzeyi, ergen, okul hemşiresi.

ABSTRACT

Objective: Aim of this research is to investigate the trend level of violence and the factors concerned violence.

Materials and methods: This study contains 912 students who present in the school. These students accepted to join this study. To collect data, information form and violence tendency scale were used. In the analysis of data the number and percentage distribution,(for univariate and multivariate factors) logistic regression analysis were calculated.

Results: Students' trend level of violence are at 31,8%(n=290) low, 53,9% (n=492) high and 14,3% (n=130) too high. The factors that effect too high violence tendency level were evaluated with the univariate logistic regression analysis. As a result of logistic regression analysis, these results were obtained: at factors such as gender, success at school, interested in sports to repeat a year at school, there is statistically significant difference ($p>0,05$). And at factors such as taking disciplinary action, any harmful substance use, smoking, being a witness to violence at school, exposure violence at school, witnessing family violence, exposing family violence, playing computer games, violence in the media, there is a statistically significant difference.

At multivariate regression analysis, no study ($R=2,262$) being a witness to violence in the family ($R=0,432$) being a witness to violence at school /exposure violence at school ($OR=2,578, R=0,478$) smoking ($OR=2,578$) playing computer game ($OR=0,617$) a violent hero to admire in the media ($OR=1,802$) ($p<0,05$).

Conclusion: If the students who have very high violence tendency, turn this violence tendency into action this event is evaluated as a potential health risk. Violence effects physical and psychosocial health of students negatively. At the same time it effects academic success negatively too. In this way these students will be excluded by their friends and the violence tendency of these students will be reinforced. Protect students from violence, violence prevention, provision of early and appropriate interventions within the context of school health services, understanding within the team and especially with effective school health nursing services performed.

Key Words: High school students, Secondary education, level of violent tendencies, adolescent, school nurse.

GİRİŞ

Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) şiddeti, "bireyin kendisine, bir başkasına, grup veya topluluğa yönelik yaptığı; yaralanmaya, ölüme, psikolojik zarara, yoksunluğa, gelişim bozukluğuna yol açacak ya da yol açma olasılığı yüksek olacak şekilde, fiziksel zorlama, güç kullanma ve tehdit amaçlı uygulanması olarak tanımlamaktadır (Krug Etienne ve ark. 2002). Türk Dil Kurumun'a (TDK) göre eğilim; bireyin belli bir görüş, kanı, tutum ve davranışa olan yatkınlığı olarak ifade edilmektedir. Şiddet eğilimi ise; bireyin şiddet konusunda sahip olduğu görüş, kanı, tutum ve davranışlara olan yatkınlığı şeklinde tanımlanabilir (TDK 2014).

Şiddet bireysel ve toplumsal düzeyde sürekli yaşanan, uygulayıcıları olduğu gibi mağdurları da olan, her yaş döneminde görülebilen bir halk sağlığı sorunudur. Şiddet özellikle ergenlik döneminde sıkça rastlanan yaralanma ve ölüm nedenleri arasında ilk sıralarda yer almaktadır (Alikaşifoğlu 2008). Ergenlik, fiziksel, duygusal ve zihinsel kapasitede pek çok değişiklik ve geçişlerin yaşandığı bir dönemdir. Ergenler, bu dönemde özgür olma ve kimliklerini bulma yolunda zorlu bir aşamadan geçerler.

Ergenlerin bu dönemde suç işleme, şiddete başvurma ve sağlığa zararlı madde kullanma olasılığı artmaktadır (Gül ve Güneş 2009).

Ergenlerin şiddet eğiliminde aile içinde yaşanan çatışmalar ve aile yapısı önemli bir yere sahiptir. Aile içinde eşler arası şiddet ve ergenin şiddete maruz kalması ergenin şiddet davranışı gösterme olasılığını arttırmaktadır. Aile içinde şiddete tanık olan, şiddete maruz kalan, sosyo-ekonomik düzeyi düşük, boşanmış ailelerde yaşayan gençlerin ruhsal ve sosyal yoksunlukları nedeniyle şiddet içerikli davranışları daha fazla uyguladıkları belirtilmiştir (Markowitz 2003, Genç ve Aksu 2010, Sünter ve ark. 2010, Güleç ve ark. 2012). Ayan'ın (2007) çalışmasında, anne ve babaları tarafından şiddete maruz kalan gençlerin saldırganlık eğilimlerinin yüksek olduğu saptanmıştır (Ayan 2007). Ülkemizde Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu'nun yapmış olduğu araştırmada, anne-babaları tarafından şiddet uygulandığını ifade eden çocukların şiddet davranışı gösterme düzeylerinin diğer gruptakilere göre daha yüksek olduğu saptanmıştır (Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu 1998). Ayrıca şiddet davranışının ailesel kaynaklarından biri de, çocuğun öğrenme süreci ile ilişkili olanıdır. Bu ilişki, Bandura'nın sosyal öğrenme kuramı olan, model alarak öğrenme şeklinde açıklanmaktadır. Kişi şiddeti bir çeşit stresle başa çıkma yöntemi olarak gözlemleyerek, model alarak, aile içinde yaşanan şiddete tanık olarak ya da şiddetin birebir hedefi olarak öğrenir (Page ve İnce 2008). Çocuklar, sorunlarını şiddet kullanarak çözmeye çalışan ebeveynlerinin sorun çözme tekniklerinden etkilenebilmektedirler. Örneğin; şiddet davranışının görüldüğü ailelerden gelen gençlerin %60-%78'i, şiddet davranışının görülmediği ailelerden gelen gençlerin ise % 38'i ergenlik dönemlerinde şiddet veya suç davranışlarını gerçekleştirdiği saptanmıştır (Avcı 2006). Aile içinde yaşanan şiddete paralel bir biçimde çocuğun şiddete eğilimli olma olasılığı da artmaktadır (Kızmaz 2006).

Ergenin ailesinden sonra en fazla zaman geçirdiği ve toplumsallaşmasında en önemli rolü oynayan ortam okuldur. Okul; iyi, huzurlu ve sağlıklı bir toplum yaratmak için eğitim ve öğretim etkinliklerinin gerçekleştirildiği, çok yönlü sosyal desteğin sağlandığı, gelecek kuşakların yetiştirildiği, hayata iyi bir şekilde hazırlanmaya olanak sağlayan kurumdur (Sağlam 2009, Yavuzer 2011). Fakat okulda gençlerin şiddet ile karşılaşması eğitim sürecini olumsuz etkilemekte; gencin eğitime odaklanmasını önlemektedir (Sağlam 2009). Okula düzenli devam eden, okula bağlılık düzeyi ve akademik başarıları yüksek olan gençlerin; suça yönelme eğilimleri düşükken, devamsızlıkları fazla olan veya okuldan kaçan öğrencilerin şiddet ve suç davranışlarına yönelme olasılıkları diğer öğrencilere kıyasla daha yüksektir (Özgür ve ark. 2011). Yapılan bir çalışmada, okulu terk etme riski altında olan öğrencilerin temel özelliklerinin devamsızlık, disiplin problemleri, akademik başarısızlık, arkadaş ve ailesi ile problem yaşama olduğu ortaya konmuştur (Özer 2011).

Okulda şiddet hem ülkemizde hem de dünya da artış göstermekte ve kaygı verici boyuta ulaşmaktadır (Yell ve Rozaski 2000, Kepenkçi ve Çinkır 2005). Okullarda şiddet ile ilgili meydana gelen önemli bir çalışmada, fiziksel şiddetin uygulanması sonucunda 14 öğrencinin öldürülmüş, 104 öğrenci ve 3 öğretmenin yaralanmış olmasıdır (Gelbal 2006).

Medyada şiddet içeren dizi / film ve programların gösterilmesi, şiddet içeren internet, atari vb. oyunlar, alkollü içecekler, sigara ve bağımlılık yapan madde kullanımı vb. kişiyi şiddete iten diğer faktörlerdir (Gentile ve ark. 2004, Erdem ve ark. 2006). Okuldaki şiddet olaylarının nedenlerine ilişkin olarak, film karakterlerine özenme ve okulda akran grupları içerisinde bu karakterlere özgü tavır ve dil geliştirmenin şiddet eğilimini artırdığı belirtilmektedir (Kızmaz 2006). Turhan ve ark. (2011) çalışmasında ise, sigara kullanan kişilerin şiddete daha fazla maruz kaldığını ve daha fazla şiddet uyguladıklarını göstermiştir. Alkol ve uyuşturucu madde kullananlar ise şiddete daha fazla maruz kalmaktadır (Turhan ve ark. 2011).

Ülkemizde okullarda son yıllarda artan şiddet olayları polislerin ve mahkemelerin çözüme ulaştıracağı bir sorun olarak görülmüş olup, sağlık çalışanları ve özellikle okul sağlığı hemşireleri bu konuya yeterli müdahalede bulunamamışlardır (Adana ve Arslantaş 2011, Yavuzer 2011). Çünkü gelişmiş ülkelerde şiddetin önlenmesi programları okul sağlığı hemşireleri tarafından yürütülürken, ülkemizde “Hemşirelik Yönetmeliği’nde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelikte “Okul Hemşireliği” çalışma alanı tanımlanmış (Hemşirelik Yönetmeliği’nde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik 2011) olmasına rağmen istenilen düzeyde rol almadıkları yalnızca acil girişim uygulamalarında görev aldığı görülmektedir (Uysal ve Temel 2009). Oysa hemşireler, şiddet konusunda risk altındaki çocuk ve ailelerin belirlenmesinde, şiddet uygulayan veya şiddete maruz kalan çocuğa gerekli yardımın sağlanmasında, vaka yöneticisi olarak problemlere yönelik uygun kabul edilebilir çözüm yolları bulunmasında özel bir konuma ve öneme sahiptir (Özgür ve ark. 2011).

Şiddet öğrencilerin fiziksel, ruhsal ve sosyal yönden sağlıklarını olumsuz etkilemekte ve akademik başarısını düşürmektedir. Ergenler arasında artan şiddeti azaltmaya yönelik çözümler geliştirilebilmesi için okul ortamında şiddetin varlığını, boyutlarını ve şiddete yol açan faktörlerin tespit edilmesi gerekmektedir. Öğrencilerin şiddetten korunması, şiddetin önlenmesi, erken ve uygun girişimlerin sağlanması okul sağlığı hizmetleri içerisinde ve okul sağlığı hemşirelik hizmetlerinin yaygınlaştırılması ile mümkün olacaktır.

AMAÇ

Bu araştırma, “Bir ortaöğretim okulundaki öğrencilerin şiddet eğilim düzeyi ve ilişkili faktörlerin incelenmesi” amacıyla tanımlayıcı bir araştırma olarak uygulanmıştır.

Araştırma soruları;

1. Ortaöğretime devam eden öğrencilerin şiddet eğilim düzeyi nasıldır?
2. Ortaöğretime devam eden öğrencilerin şiddet eğilim düzeyi ile ilişkili etmenler nelerdir?

GEREÇ VE YÖNTEM

Araştırmanın Tipi ve Yeri

Tanımlayıcı tipte olan bu çalışma, Ankara İli Sincan İlçesinde bulunan bir ortaöğretim okulunda 2 -3 Ocak 2012 tarihleri arasında yürütülmüştür. Araştırmanın

yapıldığı kurumdan, İl Millî Eğitim Müdürlüğünden, Gülhane Askerî Tıp Akademisi (GATA) Etik Kurulu'ndan ve araştırmaya katılan öğrencilerden yazılı izin alınmıştır.

Araştırmanın Örnekleme

Araştırmanın yapıldığı ortaöğretim okulu 1487 öğrenci ile araştırma evrenini oluşturmaktadır. Bu öğrencilerin; 496'sını 9.uncu sınıf, 311'ini 10.uncu sınıf, 381'ini 11. 'inci sınıf ve 299'unu 12.'inci sınıf oluşturmaktadır. Araştırmanın yapıldığı gün hastalık, istirahat, staj nedeniyle okula gelmeyen ve çalışmaya katılmayı kabul etmeyen öğrenciler araştırma dışında tutulmuştur. Araştırma kriterine uyan ve araştırmanın yapıldığı gün okulda bulunan 1100 öğrencinin 912'sine (% 82) ulaşılmıştır.

Veri Toplama Aracı

Araştırmanın verilerini elde etmek için, Öğrenci Tanıtıcı Bilgi Formu ve Şiddet Eğilim Ölçeği kullanılmıştır.

Tanıtıcı Bilgi Formu: İki bölümden oluşmaktadır.

Kişisel özellikler bölümünde; yaş, cinsiyet, kardeş sayısı, aile tipi, annenin ve babanın eğitim durumu, ekonomik durum, ebeveynlerin çalışma durumu, öğrencilerin okulda ve ailede şiddete şahit olma ve maruz kalma durumları, medyada olmak istedikleri kahraman, boş zamanlarını nasıl değerlendirdikleri, spor, müzik, vb. aktivitelerle ilgilenme durumunu sorgulayan 28 soru bulunmaktadır.

Okul Başarısını Değerlendirme Formu: Lise eğitiminde zayıf dersinin bulunup bulunmadığı, sınıf tekrarı yapıp yapmadığı, takdir veya teşekkür belgesi alıp almadığı, kendisinin okul başarısını nasıl değerlendirdiği ve disiplin cezası alıp almadığı gibi sorulardan oluşmaktadır.

Şiddet Eğilim Ölçeği: Göka, Bayat ve Türkçapar tarafından 1995 yılında Millî Eğitim Bakanlığı adına yürütülen bir çalışma için geliştirilmiş ve T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu'nun "Aile İçinde ve Toplumsal Alanda Şiddet" konulu araştırmasında (1998) 7-14 yaş grubu çocukların şiddet eğilimlerini ölçmek için temel yapısı değiştirilmeksizin yeniden yapılandırılmış ve kapsam geçerliliği sağlanmıştır. Öğrencinin 20 maddeden her bir maddeyi okuyarak "hiç uygun değil" "biraz uygun", "uygun", "çok uygun" seçenekleri arasından kendisi için en uygun olanı seçmesi istenmiştir. Ölçekten elde edilecek en yüksek puan "80", en düşük puan "1"dir. Ölçekten alınan yüksek puan, öğrencilerin saldırganlık ve şiddet eğilimlerinin fazla olduğunu göstermektedir. Ölçek puanı; 1-20 arası puan "çok az", 21-40 arası puan "az", 41-60 arası puan "fazla" ve 61-80 arası puan "çok fazla" şiddet eğilimi olarak değerlendirilmiştir (T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu 1998). Özgür ve ark. (2011) çalışmasında ölçeğin "Cronbach Alpha" güvenilirlik katsayısı 0 .88 olarak bulunmuştur (Özgür ve ark. 2011). Bu çalışmada da benzer şekilde şiddet eğilim ölçeğinin "Cronbach Alpha" güvenilirlik katsayısı 0. 88 olarak saptanmıştır. Ayrıca bu çalışmada, ölçeğin orijinalinden farksız olarak şiddet eğilim ölçeğinden alınan puanların; 1-60 arası "düşük, orta ve yüksek şiddet eğilimi" olarak, 61-80 arası ise, "çok yüksek şiddet eğilimi (ÇYŞE)" şeklinde değerlendirilmiştir. Çok yüksek şiddet eğilimli öğrenciler, toplumda kendisine, ailesine, arkadaşlarına ve eşyalara zarar

verebilme olasılıkları yüksek bir grup olarak değerlendirilmiş, tek değişkenli analizler sonucunda anlamlı çıkan değişkenler ile lojistik regresyon modeli oluşturularak istatistik yapılmıştır.

Veri Toplama Aracının Uygulanması

Araştırma kriterlerine uygun olan öğrenciler, çalışma hakkında bilgilendirilerek 18 yaş altında olan öğrencilerin velilerinden yazılı izin, 18 yaş üstü öğrencilerden sözlü onam alınmıştır. Anket formu, sınıf ortamında, her öğrencinin bireysel cevaplamasının sağlandığı, araştırmacının gözlemi altında ortalama 20 dk sürede uygulanmıştır.

Verilerin Değerlendirilmesi

Araştırma sonucunda elde edilen verilerin istatistik analizleri (SPSS) 15.0 programında yapılmıştır. Verilerin istatistiksel analizlerinde, sayımla belirlenen değişkenler için sayı ve yüzde dağılımı kullanılmıştır. “Çok fazla şiddet eğilimi”nin tek değişkenli analizlerle incelenmesi sırasında Ki-kare, Student t testi, ve Mann-Whitney U testleri kullanılmıştır. Tek değişkenli analizler sonucunda anlamlı çıkan değişkenler ile lojistik regresyon modeli oluşturulmuştur. Model uyumu için Hosme-Lemeshow testi kullanılmış $p < 0.05$ istatistiksel olarak anlamlı yorumlanmıştır.

BULGULAR VE YORUM

Tablo 1. Öğrencilerin Sosyo-Demografik Özelliklerine İlişkin Bulgular (n=912)

Sınıf grupları	n	%
9.sınıf	267	29.3
10. sınıf	150	16.4
11. sınıf	247	27.1
12. sınıf	248	27.2
Cinsiyet		
Kız	472	51.8
Erkek	440	48.2
Aile tipi		
Çekirdek aile	780	85.5
Geniş aile	109	12.0
Yalnız anne ve ya yalnız baba	13	1.4
Diğer (anne ve annene)	10	1.1
Annenin eğitim durumu		
Okur-yazar	73	8.0
İlköğretim mezunu	610	66.9
Ortaöğretim mezunu	209	22.9
Yüksekokul/Üniversite mezunu	20	2.2

Babanın eğitim durumu		
Okur-yazar	22	2.4
İlköğretim mezunu	421	46.2
Ortaöğretim mezunu	388	42.5
Yüksekokul/Üniversite mezunu	81	8.9
Annenin çalışma durumu		
Çalışıyor	87	9.5
Çalışmıyor	825	90.5
Babanın çalışma durumu		
Çalışıyor	783	85.9
Çalışmıyor	129	14.1
Gelir algısı		
İyi	409	44.9
Orta	456	50.0
Düşük	47	5.1
Toplam	912	100.0

Araştırma kapsamına alınan öğrencilerin sosyo-demografik özelliklerine göre dağılımları incelendiğinde, %29.3'ünü 9.sınıf, % 48.2'sini erkek, %51.8'inin kız olduğu saptanmıştır. Öğrencilerin yaş ortalamalarının 16.816.8±1.35 (min= 14, max= 21) olduğu tespit edilmiştir. Sınıf düzeyleri ile yaş arasında paralel bir artış tespit edilmiştir (çok nadir durumlar dışında; okula geç başlama ya da sınıf tekrarı yapma vb) . Öğrencilerin %85.5'i çekirdek aile yapısına sahip olup, %0.9'u annesinin öldüğünü, % 0.7'si üvey olduğunu belirtmiştir. Öğrenciler annelerinin %66.9'u, babalarının %46.2'si ilköğretim mezunu, %90.5'i annesinin çalışmadığını belirtirken, %85.9'u babasının çalıştığını, %50.2'si ailenin aylık toplam gelirinin orta düzeyde olduğunu ifade etmiştir (Tablo1). Ayrıca çok yüksek şiddet eğilimine etki eden tek değişkenli analizler sonucunda aile yapısı, annenin ve babanın sağ olup olmaması, çalışıp çalışmaması, eğitim durumları çok yüksek şiddet eğilimine etki eden faktörler arasında yer almadığı, istatistiksel olarak anlamsız olduğu saptanmıştır ($p>0.05$).

Tablo 2. Öğrencilerin Şiddet Eğilim Ölçeği Puanlarının Dağılımı

Şiddet Eğilim Ölçeği	Sayı	%
1 (0-20) şiddet eğilimi yok	-	-
2 (21-40) şiddet eğilimi az	290	31.8
3 (41-60) şiddet eğilimi fazla	492	53.9
4 (61-80) şiddet eğilimi çok fazla	130	14.3
Toplam	912	100.0

Tablo 2’de öğrencilerin şiddet eğilim ölçeğinden aldıkları puanlar gösterilmiştir. Öğrencilerin şiddete eğilimi olmayan (1-20 puan) yok, şiddete eğilimi az (21-40 puan) %31.8 (n=290), şiddete eğilimi fazla (41-60 puan) %53.9 (n=492) , şiddete eğilimi çok fazla (61-80 puan) %14.3 (n=130) şeklinde olduğu görülmüştür.

Araştırma kapsamına alınan öğrencilerin şiddet eğilim ölçeğinden aldıkları puanlar sonucunda, %85,7’si düşük-orta-yüksek şiddete eğilimli ve %14.3’ü çok yüksek şiddete eğilimli (ÇYŞE) olarak gruplandırılmıştır.

Tablo 3: Çok Yüksek Şiddet Eğilim (ÇYŞE) Riskini Etkileyen Değişkenlerin Tek Değişkenli Analizler ve Lojistik Regresyon Modeli İle Değerlendirilmesi

Değişkenler		Tek değişkenli				Çok değişkenli			
		p	OR	%95 GA		p	OR	%95 GA	
				Alt sınır	Üst sınır			Alt sınır	Üst sınır
Cinsiyet	Kız	R							
	Erkek	0.066*	1.085	0.749	1.573				
Sınıfı	9.sınıf	R							
	10. sınıf	0.008 *	2.223	1.231	4.014				
	11. sınıf	0.015	1.957	1.141	3.354				
	12. sınıf	0.021	1.889	1.100	3.246				
Okul başarılarını değerlendirme durumu	Çok iyi	R							
	İyi	0.244*	0.637	0.299	1.359				
	Orta	0.269	0.659	0.314	1.381				
	Kötü	0.111	1.971	0.856	4.541				
Ders çalışma durumu	Evet	R							
	Hayır	0.001 *	3.673	2.132	6.327	0.005 **	2.262	1.271	4.025
Lise eğitiminde karnesinde zayıf olma durumu	Hayır	R							
	Evet	0.006 *	0.551	0.360	0.842				
Lise eğitiminde disiplin cezası alma durumu	Hayır	R							
	Evet	0.001 *	0.336	0.202	0.561				

Ortaöğretim Okulundaki Öğrencilerin Şiddet Eğilim Düzeyi ve İlişkili Faktörlerin İncelenmesi

Lise eğitiminde sınıf tekrarı yapma durumu	Hayır	R							
	Evet	0.133 *	0.715	0.462	1.107				
Ailede şiddete maruz kalma durumu	Hayır	R							
	Evet	0.001	0.350	0.228	0.537				
Ailede şiddete şahit olma durumu	Hayır	R							
	Evet	0.001 *	0.287	0.189	0.435	0.001**	0.432	0.274	0.681
Okulda şiddete şahit olma durumu	Hayır	R							
	Evet	0.001 *	0.447	0.307	0.650				
Okulda şiddete maruz kalma durumu	Hayır	R							
	Evet	0.001 *	0.297	0.194	0.454	0.002**	0.478	0.301	0.761
Sağlığa zararlı madde kullanma durumu	Hayır	R							
	Evet	0.001 *	3.601	2.448	5.297				
Sigara içme durumu	Hayır	R							
	Evet	0.001 *	4.224	2.866	6.227	0.001**	2.578	1.690	3.932
İnternet ve atari oynama durumu	Hayır	R							
	Evet	0.001 *	0.509	0.344	0.752	0.027**	0.617	0.402	0.946
Medyada şiddet içeren kahramanı olma durumu	Hayır	R							
	Evet	0.001 *	2.916	1.806	4.711	0.029**	1.802	1.061	3.060

R= Regresyon grup   *Tek değişkenli analizler   **Çok değişkenli lojistik regresyon

Çok yüksek şiddet eğilimli olma riskine etki eden faktörler tek değişkenli analizi ile incelenmiştir. Tek değişkenli analizlerle bağımsız değişkenlerin bağımlı değişkenle ilişkisi değerlendirilmiştir. Tek değişkenli analizde anlamlı olan değişkenler için lojistik regresyon analizi yapılmıştır. Buna göre erkekler kız cinsiyetine göre 1.085 kat daha çok yüksek şiddet eğilim riski oluşturmaktadır. Okul başarı durumu kötü olanların, çok iyi, iyi ve orta derecede olanlara göre çok yüksek şiddete eğilimli olma riskini 1.971 kat ve şu anki eğitiminde sınıf tekrarı yapanların 0.715 kat daha çok yüksek şiddete

eğilimli olma riskini arttırdığı fakat, aralarındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olmadığı saptanmıştır ($p>0.05$) (Tablo 3).

Çok yüksek şiddete eğilimli (ÇYŞE) olma riski, 10.sınıfta 2.223 kat iken, sınıf düzeyi yükseldikçe azalmakta 12.sınıfta 1.889 kata düşmektedir. Ayrıca ders çalışanlara göre çalışmayanlarda ÇYŞE'li olma riski 3.673 kat fazla iken, karnesinde zayıfı olanlarda 0.551 kat, disiplin cezası alanlarda, 0.356 kat, ailede şiddete şahit olanlarda 0.287 kat, ailede şiddete maruz kalanlarda 0.297 kat, okulda şiddete şahit olanlarda 0.447 kat, okulda şiddete maruz kalanlarda 0.350 kat daha çok yüksek şiddet eğilimli olma riski olduğu ve istatistiksel anlamlı fark yarattığı saptanmıştır ($p<0.05$) (Tablo 3). Öğrencilerin %37,1'i okulda şiddete şahit olduğunu, %15,2'si okulda şiddete maruz kaldığını belirtmiştir.

Sigara kullananlarda 4.224 kat, sağlığa zararlı herhangi bir madde kullananlarda ise 3.601 kat ÇYŞE'li olma riski bulunmuştur. Öğrencilerin içeriğinden bağımsız olarak internet ve atari oynaması çok yüksek şiddete eğilimli olma riskini 0.509 kat artırırken, medyada şiddet içeren kahramana hayranlık duyanlarda 2.916 kat artmakta ve istatistiksel anlamlı fark tespit edilmiştir ($p<0.05$)(Tablo 3). Ayrıca öğrencilerden spora ($R= 1.291$) ve müziğe ($R= 0.954$) karşı ilgili olanların, olmayanlara göre çok yüksek şiddet eğilimi olma riskinin azaldığı, fakat istatistiksel olarak anlamlı olmadığı saptanmıştır ($p>0.05$).

Çok değişkenli regresyon analizinde; ders çalışmama 2.262 kat, ailede şiddete şahit olma 0.432 kat, okulda şiddete şahit olma 2.578 kat, maruz kalma 0.478 kat, sigara içme 2.578 kat, içeriğinden bağımsız olarak internet ve atari oynama 0.617 kat, medyada şiddet içeren kahramana hayranlık duyma 1.802 kat ÇYŞE'li olma riskini arttırdığı ve istatistiksel olarak anlamlı olduğu saptanmıştır ($p<0.05$) (Tablo 3).

Tablo 4. Öğrencilerin Şiddeti Önlemede Etkin Gördükleri Meslek Gruplarına İlişkin Bulgular

Meslekler	Sayı	%
Öğretmen	139	15.2
Hemşire	20	2.2
Polis	480	52.6
Psikiyatrisler	331	36.3
Diğer (müdür, müdür yardımcısı, aile üyeleri)	68	7.5

*n katlanmış

Öğrencilerin şiddeti önlemede etkin gördükleri meslek gruplarına ilişkin dağılımlar incelendiğinde, %52,6'sı şiddeti önlemede etkin olarak polisi görürken, yalnızca %2,2'si hemşireleri etkin olarak görmektedir (Tablo 4).

TARTIŞMA

Ergenlik hızlı fiziksel, psikolojik ve sosyal değişimlerin geliştiği bir dönemdir. Ergenin kimlik arayışı ve gelişimsel dönemdeki hızlı değişimlere uyum sağlayamaması, hayat tecrübesi ve bilgi eksikliği, sosyal yaşam düzenine uyum göstermesini zorlaştırmakta, böylece kendisi ve çevresi ile olan iletişimi olumsuz etkilenmektedir (Lopez ve Emmer 2002, Şimşek 2007). Ergenlik döneminde

öğrenciler lider olma, gruba kabul edilme ve toplum içinde saygınlık görme duygusunu elde etmek için şiddet eylemlerine başvurabilmektedir (Kesen 2013).

Bu araştırmada öğrencilerin yaş ortalaması 16.8 ± 1.35 (Min:14, Max: 21) olarak saptanmıştır. Öğrencilerin yaşına paralel olarak, bir üst sınıfa geçtikçe ÇYŞE'de bulunma riskinin azaldığı ve istatistiksel anlamlı fark olduğu saptanmıştır (Tablo 3) ($p < 0.05$). Literatürde ilköğretim okullarında şiddet görülme oranı %2,0 iken, ortaöğretim okullarında bu oranın %15,5 kadar yükseldiği belirtilmiştir (Gelbal 2006). Ülkemizde yapılan bazı çalışmalarda ergenlerde görülen şiddet olaylarının 15-17 yaşları arasında en yüksek seviyeye ulaştığı, sonraki yıllarda azaldığı ve bu yaş grubunun şiddet açısından risk faktörü olduğu belirtilmektedir (Erdem ve ark. 2006, Özgür ve ark. 2011). Bu çalışmanın, literatürde bildirilen sonuçlarla uyumluluk gösterdiği ve yaşın yükselmesi ile çok ÇYŞE'nin azaldığı görülmektedir.

Tek değişkenli analizinde, erkek olmanın ($R=1.085$) ÇYŞE riskini arttırdığı, ancak istatistiksel anlamlı fark olmadığı saptanmıştır (Tablo 3) ($p > 0.05$). Yapılan çalışmaların bazıları erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre daha fazla şiddete maruz kaldığını veya şahit olduğunu belirtirken (Durmuş ve Gürkan 2005, Genç ve Aksu 2010), başka bir çalışma ise, bu durumun her iki cinsiyette eşit oranda yaşandığı belirtilmiştir (Malkoç ve Ceylan 2010).

Literatürde; öğrencilerin şiddet davranışı göstermelerinde öne çıkan faktörlerden biride okuldaki akademik başarı düzeyleridir (Avcı 2006, Kiran 2011). Bu çalışmada ÇYŞE; okul başarısı kötü olanlarda, çok iyi ve iyi derecede olanlara göre daha yüksektir fakat aradaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır (Tablo 3) ($p > 0.05$). Okulda başarılı olan öğrencilerin geleceklerine ilişkin beklentilerinin yüksek olması, akademik olarak başarısız olan öğrencilere göre şiddet davranışlarından uzak kalmaya çalışmalarıyla açıklanabilir. Bu bulgu literatürde akademik başarısı ile şiddet davranışı arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalarla benzerlik göstermektedir (Avcı 2006, Genç ve Aksu 2010, Kiran 2011).

Öğrencinin yeterli ders çalışmaması ($R= 3.673$), karnesinde zayıfı olması ($R= 0.551$) ve disiplin cezası alması ($R= 0.336$) gibi değişkenlerle yapılan değerlendirmelerde, ÇYŞE olma riskinin arttığı saptanmıştır ($p < 0.05$). Bu araştırmada; öğrenci beyanı ile elde edilen okul başarı düzeyi sübjektif bir veri olsa da; sınıf tekrarı, karnesinde zayıfı olması gibi objektif verilerle yapılan değerlendirmelerde de ÇYŞE olma riski istatistiksel olarak anlamlı görülmektedir ($p < 0.05$).

Aile, bireyin yaşamını devam ettirebilmesi için, gerekli bakım ve desteğin ona sunulduğu sosyal bir ortamken kimi zaman da, gerilim ve çatışmaların kaynağı olabilir. Çocuklar; aile içinde yaşanan öfke ve saldırganlık içeren şiddet davranışlarına ya kendileri doğrudan maruz kalmakta ya da tanık olmaktadır (Özmen 2004, Avcı 2006, Kızmaz 2006, Ayan 2007, Page ve İnce 2008). Bu çalışmada, ailede şiddete şahit olan ($R= 0.287$) ve maruz ($R= 0.297$) kalanların, kalmayanlara göre ÇYŞE olma riskinin arttığı saptanmıştır ($p < 0.05$). Literatürde; şiddet davranışının görüldüğü ailelerden gelen gençlerin %60-%78'i, şiddet davranışının görülmediği ailelerden gelen gençlerin ise % 38'i ergenlik dönemlerinde şiddet veya suç davranışlarını

gerçekleştirdiği saptamıştır (Avcı 2006). Ayrıca aile içinde şiddete tanık olan ve maruz kalan çocukların ileriki yaşamlarında birçok sorunla karşılaştığı tespit edilmiştir (Kitzmann ve ark. 2003). Edleson çalışmasında aile içi şiddete tanık olan ergenlerin daha sık istismar mağduru olduğunu, aile içi şiddete maruz kalma ile ilişkili olarak da ergenler arasında davranışsal, duygusal ve bilişsel işleyişte çeşitli sorunların varlığı tespit edilmiştir (Edleson 1999).

Bu araştırmada tek değişkenli analiz sonucunda; ÇYŞE etki eden aile ile ilgili değişkenler (aile tipi, ebeveyn çalışma durumu, eğitimi vs.) arasında istatistiksel ilişki saptanmamıştır ($p>0.05$). Ancak Özgür ve ark'nın yaptığı çalışmada, babanın çalışmaması şiddet eğilimini artırırken, annenin çalışma durumu etkilememektedir (Özgür ve ark. 2011). Literatürde parçalanmış ailelerde, şiddet olaylarının daha fazla yaşandığı belirtilmektedir (Kızmaz 2006).

Tek değişkenli analizinde; okulda şiddete şahit olma ($R= 0.447$) ve maruz kalma ($R=0.297$) ÇYŞE olma riskini arttırdığını göstermektedir ($p<0.05$). Bu çalışmada okulda şiddete şahit olma %37.1, şiddete maruz kalma oranı %15.2'dir. Kılıç çalışmasında, şiddete okulda tanık olma durumunu %34 olarak belirtmiştir (2012). Bir başka çalışmada ise, öğrencilerin; %51,6'sı okulda şiddete tanık olduğunu, %16.8'i şiddete maruz kaldığını ve okula gelmeye korktuğunu, %18.2'si şiddete maruz kalınca devamsızlık yaptığını, %15.7'si okul değiştirmeyi düşündüğü, %38.8'i şiddete maruz kalınca notlarının düştüğünü ifade etmiştir (Sohbet ve Mermer 2012).

Şiddete maruz kalmak ve geçmiş yaşamında şiddetin yaşanmış olması, şiddet davranışının gösterilmesinde bir risk faktörüdür (Ünalmiş ve Şahin 2012). Başka bir deyişle, şiddete maruz kalmak şiddeti sergilemede önemli bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Okulda sürekli olarak şiddete maruz kalan veya tanık olan öğrencilerin kendilerini hiçbir zaman güvende hissetmeyecekleri ve başarılı olabilmeleri için gerekli sosyal ve akademik yeterliliklere de ulaşamayacakları belirtilmektedir (Roland 2002). Bu bulgulara dayanılarak okullarda görülen şiddet davranışlarının öğrencilerin davranışlarını olumsuz yönde etkileyeceği ve öğrencilerin, şiddet uygulayan bu kişilerin istediklerini yapmak ya da boyun eğmek zorunda kaldıkları söylenebilir. Güven duygusundan yoksun, yüksek düzeyde kaygı ve korku yaşayan bir öğrencinin, okuldaki derslerinde, gelecekle ilgili hedeflerinde istenilen düzeyde performans göstermesi pek mümkün olmayacaktır.

Bu araştırmada ÇYŞE'li olma riski sigara kullananlarda 4.224 kat, sağlığa zararlı herhangi bir madde kullananlarda ise 3.601 kat bulunmuştur. Önemli bir sağlık sorunu olan sigara ve madde kullanımı okula giden ergenlerde de yaygın olarak görülmektedir (Turhana ve ark. 20011). Türkiye Sigara, Alkol ve Madde Kullanım Yaygınlığı Araştırması'nın verilerinde lise öğrencilerinde sigara içme durumunun %23'e çıktığı belirtilmektedir (Doğan ve Ulukol 2010). Yapılan bir çalışmada, öğrencilerin %25,4'ünün halen sigara, %10,6'sının alkol ve %2,5'inin uyuşturucu madde kullandıklarını bildirmişlerdir (Şimşek 2007). Ayrıca bu riskli davranışlarda bulunan öğrencilerin daha çok disiplin suçu ve şiddet davranışını gösterdiği belirtilmektedir (Fergusson 2002, Kızmaz 2006). Madde kullanan öğrencilerin, madde

kullanmayanlara göre şiddet eğilimli, suça karışan ve madde kullanan arkadaşları olma olasılığının daha fazla olduğu saptanmıştır (Erdem ve ark 2006).

Bu araştırmada; içeriğinden bağımsız olarak bilgisayar oyunu oynayan öğrencilerin, oynamayanlara göre ÇYŞE olma riski 0.509 kat artığı saptanmıştır ($p<0.05$). Teknolojideki hızlı gelişim insanların yaşam tarzlarında ve davranışlarında değişimlere neden olmaktadır. Her yenilik ve değişimde olduğu gibi teknolojideki bu hızlı gelişmenin olumlu sonuçları yanı sıra olumsuz sonuçları da ortaya çıkmaktadır. Çocuklar ve gençler bilgisayar oyunlarını yaygın olarak kullanmaktadırlar. Bilgisayar oyunu oynayan ve oynamayan öğrencilerin saldırganlık davranış puan ortalamaları karşılaştırılmış ve bilgisayar oyununu hiç oynamadığını belirten öğrencilerin saldırganlık düzeyleri daha düşük olarak saptanmıştır (Ulusoy 2008). Anderson ve Bushman çalışmasında bilgisayar oyunu oynama ve saldırganlık arasında ki ilişkiyi araştırdığı meta analizde (35 araştırma (N= 4262), şiddet içeren 54 video oyunu) katılımcıların %46'sının 18 yaşın altında olduğunu ve bilgisayar oyunlarının saldırganlığı artırdığını, sosyal ilişkilerini azalttığı saptanmıştır (2001). Gentile ve ark.'nın yaptığı araştırmada ise, video oyununu hiç oynamayanların oranı %6 dır. Erkeklerin %68'si, kızların sadece % 22'si video oyunlarında şiddeti tercih ettiğini ifade etmiştir (2004). Şiddet içeren video oyunlarının içerik ve maruz kalma süresine göre gençler arasındaki düşmanlığı, öğretmenleriyle tartışmaya girme sıklıklarını ve şiddet davranışı içinde bulunmalarını artırdığı belirtilmektedir (Gentile ve ark. 2004).

Medyada şiddet içeren kahramana hayranlığı olan öğrencilerin, olmayanlara göre ÇYŞE olma riski 2.916 kat artığı saptanmıştır ($p<0.05$) (Tablo 3). Şiddet, diğer davranışlar gibi öğrenilen davranışlardır. Şiddet olaylarının nedenlerine ilişkin olarak çocukların özellikle izledikleri filmlerin kahramanlarına özendikleri ve bu kahramanlara özgü bir davranış biçimi ve dil geliştirdikleri belirtilmiştir. Ayrıca toplumda kitle iletişim araçlarındaki şiddet görüntülerinden etkilenerek birçok suçun işlendiği belirtilmektedir. Örneğin Fransa'da 17 ve 18 yaşlarında iki gencin izledikleri filmden esinlenerek suç işledikleri benzer biçimde, İskoçya'da aynı filmin etkisinde kalarak bir okulu basan gencin, 16 öğrenci ve iki öğretmenin ölümüne neden olduğu bildirilmiştir (Kızmaz 2006). Ülkemizde de şiddet davranışı sergileyen bazı çocuklar; şiddet içerikli dizilerin kahramanlarına özenerek ve bu kahramanlar gibi saldırgan davranışlar göstererek sorunlarını çözdüğü belirtilmiştir (Kızmaz 2006). Bu araştırmada ÇYŞE puanına sahip öğrenciler; şiddet uygulayan film karakterlerini kahramanları olarak seçmekte ve şiddet içerikli bilgisayar oyunu oyunlarını tercih etmektedirler. Öğrencilerin riskli yaş grubunda olmaları ve öğrendikleri olumsuz davranışların alışkanlığa dönüştürme olasılıkları nedeniyle alınacak tedbirler açısından dikkate değer önemli bir veri olduğu değerlendirilmektedir. Ayrıca literatürde belirtilen önemli bir konuda; şiddet içerikli medyanın, bireylerde şiddet eğiliminde artışa, çevrelerini ve dünyayı daha korkulacak bir ortam olarak algılamalarına ve kendini korumaya yönelik tedbirler almaya yönelterek, şiddet olaylarına veya şiddet mağdurlarına karşı duyarsızlaşmaya neden olduğudur (Dolu ve ark. 2010).

Bu araştırmada, öğrenciler şiddet olaylarının çözümünde en çok polisleri, en az hemşireleri etkili olacak meslek üyeleri olarak değerlendirmiştir. Literatürde şiddetin yüksek düzeyde yaşandığı okullarda daha çok polislerin önlem aldığı belirtilmektedir (Çalık ve ark 20011). Bu alınan önlemler yalnızca acil tedbirler olarak şiddeti önlemektedir. Güvenlik uygulamaları; şiddetin önlenmesinde belirli düzeyde etkili olmakta, olumlu davranışların öğrenilmesini amaçlamamaktadır (Yaman ve Ayar 2009, Çalık ve ark 20011, Yavuzer 2011) . Okuldaki güvenlik ile ilgili uygulamaların eğitim süreci faaliyetleriyle gerçekleşmesi, bunun bir okul politikası olması, sürekliliğinin sağlanması gerektiği belirtilmektedir (Çalık ve ark 20011). Ayrıca soruna yönelik çalışmalar birçok sektörün işbirliği, özellikle sağlık personelinin katılımıyla (okul hemşirelerinin) sağlanabilecektir (Adana ve Arslantaş 2011). Uysal ve Temel çalışmasında okulda öğrenciler arasında şiddetin önlenmesi, etkili çatışma çözümü için yürüttüğü çalışmada, eğitim sonrası öğrencilerin daha yapıcı çatışma çözüm yaklaşımları kullandıklarını, şiddet eğilim ve şiddet davranışlarında azalma olduğunu ortaya koymuştur (Uysal ve Temel 2009). Okullarda şiddetin önlenmesi ile birlikte öğrencilerin kendini daha iyi ve güvende hissetmesi sağlanacaktır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmada; şiddet eğilim riski orta öğretime devan eden öğrenciler için önemli bir sorun olarak belirlenmiştir. ÇYŞE riskine etki eden en önemli değişkenler; yeterli/düzenli ders çalışmama, karnesinde zayıf olma, sınıf tekrarı, okulda şiddete şahit olma/maruz kalma, sigara içme, içeriğinden bağımsız olarak bilgisayar oyunu oynama, medyada şiddet içeren kahramana hayranlık duyma, ailede şiddete şahit olma şeklinde belirlenmiştir.

Ülkemizde farklı sosyo-ekonomik düzeyde okulların bulunması nedeniyle, bu çalışmada elde edilen sonuçlar tüm evrene genellenemez. Bu nedenle gelecekte yapılacak çalışmaların, farklı sosyo-ekonomik düzeydeki okullarda ve daha büyük örneklem grubunda tekrarlanması önerilmektedir.

Öğrencilerin sağlığının korunması, sürdürülmesi ve geliştirilmesi multidisipliner bir ekip yaklaşımı gerektirmektedir. Bu yaklaşım çerçevesinde en önemli rolü de okul sağlığı hemşiresi almaktadır. Okul sağlığı hemşiresi;

- Şiddet davranışı açısından risk gruplarını tespit etmeli ve olası sorunları tanımlamalı,
- Öğrencilerin problem çözme, çatışma çözümüne yönelik etkili baş etme yöntemlerini kullanma becerilerini geliştirmeli,
- Şiddete şahit olan/maruz kalanlara ve ailelerine rehberlik/danışmanlık hizmeti vermeli, eğitim programları planlamalıdır. Eğitim programları öğrencilerin gelişim özellikleri göz önünde bulundurularak, eğitim içeriği açık, anlaşılır ve konunun önemini anlatan görsel şekil ve resimlerden yararlanılmalıdır.
- Şiddet içerikli yayın ve bilgisayar oyunlarının etkisi konusunda ergenler bilinçlendirilmeli öncelikle aile bireyleri tarafından denetlenmelidir. Yeterli bilgi sahibi olmadığı düşünülen velilere rehberlik danışmanlık yapılmalıdır.

- Sigara kullanımı ve sigara şiddet ilişkisi açısından ortaöğretim öğrencileri riskli grup olarak görülmeli ve bunları önlemeye dönük eğitim programları geliştirilmelidir.

Ayrıca okul hemşireleri, ikincil koruma kapsamında yaralanma, kanama, incinme gibi nedenlerle okul revirlerine başvuruda bulunan öğrenciler arasında şiddete maruz kalanların ortaya çıkarılması yönünde çalışmalı “vaka bulma” rolünü gerçekleştirerek, okulda meydana gelen gizli şiddetin sıklığı ve özelliklerinin ortaya çıkarılmasına, şiddeti uygulayan ve maruz kalanın tedavi ve danışmanlık almasına yönelikte çalışmalarda bulunmalıdır. Böylece öğrencilerin akademik başarısını ve yaşam kalitesini olumsuz etkileyecek şiddet olaylarının önlenmesine yardımcı olacak, okulda daha güvenli huzurlu bir ortamın oluşması sağlanacaktır.

KAYNAKLAR

- Adana F, Arslantaş H. Ergenlikte Öfke ve Öfkenin Yönetiminde Okul Hemşiresinin Rolü. ADÜ Tıp Fakültesi Dergisi 2011; 12(1): 57 – 62.
- Alikaşifoğlu M. Ergenlerde Davranışsal Sorunlar. İ.Ü Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Sürekli Tıp Eğitimi Etkinlikleri. Adolesasan Sağlığı II, Sempozyum Dizisi 2008; (63): 55-59.
- Anderson CA, Bushman BJ. Effects of Violent Games on Aggressive Behavior, Aggressive Cognition, Naggressive Affect, Physiological Arousal, and Prosocial Behavior: A meta-analytic review of the scientific literature. Psychological Science 2011; 12(5): 353–35.
- Avcı R. Şiddet Davranışı Gösteren Ve Göstermeyen Ergenlerin Ailelerinin Aile İşlevleri, Öfke Ve Öfke İfade Tarzları Açısından İncelenmesi. Yüksek lisans tezi. Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri: 2006. 1-30.
- Ayan S. Aile İçinde Şiddete Uğrayan Çocukların Saldırganlık Eğilimleri. Anatolian Journal of Psychiatry 2007; 8: 206-214.
- Çalık T, Kurt T, Çalık C. Güvenli Okulun Oluşturulmasında Okul İklimi: Kavramsal Bir Çözümleme. Eğitim ve Öğretim Dergisi 2011;1(4): 74-84.
- Doğan DG, Ulukol B. Ergenlerin Sigara İçmesini Etkileyen Faktörler Ve Sigara Karşıtı İki Eğitim Modelinin Etkinliği. İnönü Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi 2010; 17(3):179-185.
- Dolu O, Büker H, Uludağ Ş. Şiddet İçerikli Video Oyunlarının Çocuklar Ve Gençler Üzerindeki Etkileri: Saldırganlık, Şiddet Ve Suça Dair Bir Değerlendirme. Turkish Journal of Forensic Sciences 2010; 9 (4): 54-75.
- Durmuş E, Gürkan U. Lise Öğrencilerinin Şiddet Ve Saldırganlık Eğilimleri. Türk Eğitim Bilimleri Dergisi 2005; 3(3): 253-269.
- Edleson JL. Children’s Witnessing of Adult Domestic Violence. J Interpers Violence 1999; 14(8): 839-870.
- Erdem G, Eke YC, Ögel K ve ark. Lise Öğrencilerinde Arkadaş Özellikleri Ve Madde Kullanımı. Bağımlılık Dergisi 2006; 7(3): 111-116.
- Fergusson DM, Swain–Campbell NR, Horwood LJ. Deviant Peer Affiliations, Crime And Substance Use: A Fixed Effects Regression Analysis. J Abnorm Psychol 2002; 30(4): 419–430.
- Gelbal S (2006). Okullarda şiddetin önlenmesi, mevcut uygulamalar ve sonuçları. portal.ted.org.tr / yayımlar / Okullarda_Siddet.pdf . erişim tarihi: 21 Şubat 2013.
- Genç G, Aksu MB. Genel Lise Öğrencilerinin Zorba-Kurban Davranışlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi. GÜ, Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi 2010; 30(2): 413-448.

- Gentile DA, Lynch PJ, Linderc JR.&. et all. The Effects Of Violent Video Game Habits On Adolescent Hostility, Aggressive Behaviors, And School Performance. *Journal of Adolescence* 2004; 27(1): 5–22.
- Güleç H, Topaloğlu M, Ünsal D ve ark. Bir Kısır Döngü Olarak Şiddet. *Current Approaches in Psychiatry* 2012; 4(1): 112-137.
- Gül SK, Güneş İD. Ergenlik Dönemi Sorunları Ve Şiddet. *Sosyal Bilimler Dergisi* 2009; 11(1): 80-101.
- Kepençi Y, Çinkir S. Bullying Among Turkish High School Students. *Child Abuse & Neglect* 2005; 30(2): 193-204.
- Kesen NF, Deniz ME, Durmuşoğlu N. Ergenlerde Saldırganlık Ve Öfke Düzeyleri Arasındaki İlişki: Yetiştirme Yurtları Üzerinde Bir Araştırma. *sosyalbil .selcuk.edu.tr*. erişim tarihi: 2 Şubat 2013.
- Kılıç EZ. Ergenlerde Şiddet Kullanımı: Bireysel Ve Ailesel Etkenler. *Nöropsikiyatri Arşivi DOI: 10.4274/npa.y 6100*. 2012; 49: 260-265.
- Kıran Ö. Şiddet İçeren Bilgisayar Oyunlarının Ortaöğretim Gençliği Üzerindeki Etkileri (Samsun Örneği). *Samsun Sempozyumu*.2011. 1-7.
- Kızmaz Z. Okullardaki Şiddet Davranışının Kaynakları Üzerine Kuramsal Bir Yaklaşım. *C.Ü.Sosyal Bilimler Dergisi* 2006; 30(1): 47-70.
- Kitzmann KM, Gaylord NK, Holt AR.&. et all. Child Witnesses To Domestic Violence: A Meta-Analytic Review. *By Journal of Consulting and Clinical Psychology* 2003;71(2): 339-352.
- Krug EG, Linda LD, James AM, Antonhy BZ .&. et all. The World Report On Violence And Health. *The Lancet* 2002; 360(9339): 1083-1088.
- Lopez VA, Emmer ET. Influences Of Beliefs And Values On Male Adolescents' Decision To Commit Violent Offenses. *Psychology of Men & Masculinity* 2002; 30(1): 28–40.
- Malkoç T, Ceylan F. Orta Öğretim 9. ve 10. Sınıf Öğrencilerinin Zorbalık Eğilimleri ve Zorbalıkla Başetme Düzeyleri Arasındaki İlişkide Müzik Eğitiminin Önemi. *International Conference on New Trends in Education and Their Implications*. ISBN: 978 605 364 104 9. 2010. 640-652.
- Markowitz FE. Socioeconomic Disadvantage And Violence: Recent Research On Culture And Neighborhood Control As Explanatory Mechanism. *Aggression and Violent Behavior* 2003; 8(2); 145-154.
- Özgür G, Yörükoğlu G, Arabacı LB. Lise Öğrencilerinin Şiddet Alguları, Şiddet Eğilim Düzeyleri Ve Etkileyen Faktörler. *Journal of Psychiatric Nursing* 2011; 2(2): 53-60.
- Özmen SK Aile İçinde Öfke ve Saldırganlığın Yansımaları. *Journal of Faculty of Educational Sciences* 2004; 37(2): 27-39.
- Page AZ, İnce M. Aile İçi Şiddet Konusunda Bir Derleme. *Türk Psikoloji Yazıları* 2008; 11 (22): 81-94.
- Resmi Gazete 19 Nisan 2011 tarihli Hemşirelik Yönetmeliği'nde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik. www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/04/20110419-5.htm (Erişim tarihi: 12.06.2013).
- Roland E. Bullying, Depressive Symptoms and Suicidal Thoughts. *Educational Research* 2002; 44(1): 55–67.
- Sağlam Ö. Orta Öğretim Kurumlarında Yaşanan Şiddet Olgusu; Ankara Sincan Örneğinde Öğrencilerin Eğitim Önceliklerinin Şiddet Eğilimleri Üzerindeki Etkilerin İncelenmesi. Yüksek lisans tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi: 2009.1-20.
- Sünter AF, Canbaz S, Dündar C ve ark. Samsun İl Merkezindeki Adolesanlarda Şiddete Maruziyet Ve Şiddetle İlişkili Sosyo-Demografik Özellikler. *Türkiye Klinikleri J Med Sci* 2010; 30(4): 1201-1209.
- Şimşek Z, Koruk İ, Altındağ A. Harran Üniversitesi Tıp Fakültesi ve Fen-Edebiyat Fakültesi Birinci Sınıf Öğrencilerinin Riskli Sağlık Davranışlar. *Toplum hekimliği bülteni* 2007; 26(3): 19-24.

- T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu. Aile İçinde Ve Toplumsal Alanda Şiddet. Bilim Serisi: 113. Ankara: Başbakanlık Basımevi. 1998. 45-48.
- Turhan E, İnandı T, Özer C ve ark. Üniversite Öğrencilerinde Madde Kullanımı, Şiddet Ve Bazı Psikolojik Özellikler. Türkiye Halk Sağlığı Dergisi 2011; 9(1): 33-44.
- Türk Dil Kurumu. www.tdk.gov.tr. (erişim tarihi 14.01 2014).
- Ulusoy O. Ergenlerde Bilişim Teknolojileri Kullanımı Ve Saldırganlık İlişkisi. Yüksek lisans tezi. Adana: Çukurova Üniversitesi: 2008.1-30.
- Uysal A, Temel AB. Şiddet Karşıtı Eğitim Programının Öğrencilerin Çatışma Çözüm, Şiddet Eğilimi Ve Şiddet Davranışlarına Yansıması. Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi 2009; 12(1): 20-30.
- Ünalınış M, Şahin R. Şiddete Yönelik Tutum Ve Okul Zorbalığı. Uluslararası Cumhuriyet Eğitim Dergisi 2012; 1(1): 63-71.
- Yaman E, Ayar N. Okul Güvenliğine Farklı Bir Yaklaşım: Okul Polisi Uygulaması. SAÜ Fen Edebiyat Dergisi 2009; 2: 147-171. erişim tarihi: 05 Haziran 2013.
- Yavuzer Y. Okullarda Saldırganlık/Şiddet: Okul Ve Öğretmenle İlgili Risk Faktörleri Ve Önleme Stratejileri. Millî Eğitim 2011; (192): 43-60. erişim tarihi: 4 Haziran 2013.
- Yell ML, Rozaski ME. Searching For Safe School: Legal Issues In The Prevention Of School Violence. Journal of Emotional Behavioral Disorders 2000; 8(3): 187-96.